

Onderzoeksopzet

Toegankelijkheid Stemlokalen

januari 2026

1 Achtergrond onderzoek

1-1 Aanleiding onderzoek

Op 18 maart 2026 zullen de gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden. Alle Rotterdammers kiezen dan de leden die hen de komende vier jaar in de gemeenteraad mogen vertegenwoordigen. De rekenkamer ziet hierin een aanleiding om onderzoek te doen naar de toegankelijkheid van stemlokalen voor kiezers met een lichamelijke beperking.

1-2 Achtergrond

In de Kieswet is vastgelegd dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Stemlokalen moeten zodanig gelegen zijn en zo zijn ingericht en toegerust dat kiezers met lichamelijke beperking zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Als dat niet mogelijk is, informeert het college van burgemeester en wethouders de gemeenteraad over de reden hiervoor.¹ Dit is de “pas toe of leg uit”-bepaling.

Deze uitwerking komt voort uit het VN-verdrag Handicap. Het doel van dit verdrag is dat de positie van mensen met een beperking verbetert. De groep mensen met een beperking waarop het VN-verdrag van toepassing is, is heel divers. Een beperking kan fysiek, psychisch, verstandelijk, intellectueel en/of zintuigelijk zijn en is in principe langdurig van aard.² De Kieswet richt zich op toegankelijkheid voor mensen met een lichamelijke beperking.

De Rijksoverheid heeft de afgelopen vijftig jaar in samenwerking met vertegenwoordigende organisaties van mensen met een beperking een set aan criteria ontwikkeld om de toegankelijkheid van stemlokalen voor mensen met een lichamelijke beperking te toetsen. Die criteria vormen de grootste gemene deler van de wensen en eisen van mensen met een beperking en andere partijen in de samenleving.³ In de praktijk worden deze criteria, wanneer je ze vergelijkt met de bestaande wetgeving op dit punt, vaak als ‘zwaar’ worden bestempeld. Echter, wanneer de gelijkwaardigheid, zelfstandigheid en non-discriminatie van mensen met een lichamelijke beperking het uitgangspunt is, zijn dit de criteria die van belang geacht worden.⁴ Op basis van die criteria biedt het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) informatie en tools aan opdat gemeente toegankelijke verkiezingen kunnen organiseren.⁵ De set aan criteria is onder te brengen bij drie overkoepelende categorieën:

¹ Rijksoverheid, Kieswet, artikel J4 lid 2 en 3.

² Rijksoverheid, *Werken aan een samenleving voor iedereen - Het VN-verdrag Handicap in Nederland*. Geraadpleegd op 22 december 2025 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/01/31/werken-aan-een-samenleving-voor-iedereen-het-vn-verdrag-handicap-in-nederland>.

³ Rijksoverheid, *Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus*, 2020.

⁴ Rijksoverheid, Website Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus, p. 24. Geraadpleegd op 23 december 2025 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/09/30/criteria-integrale-toegankelijkheid-stembureaus>.

⁵ Rijksoverheid, *Toegankelijkheid verkiezingen*. Geraadpleegd op 18 december 2025 via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verkiezingen/verkiezingentoolkit/toegankelijkheid-verkiezingen>.

- Bereikbaarheid: Kiezers kunnen via de openbare weg bij het stemlokaal komen. Duidelijke bewegwijzering, de aanwezigheid van een gehandicaptenparkeerplaats en een obstakelvrije route van de openbare weg naar het gebouw van het stemlokaal zijn daarbij belangrijk.
- Betreedbaarheid: Kiezers kunnen de stemfaciliteiten in het stemlokaal gebruiken. De toegankelijkheid van de buitendeur van het gebouw, de afwezigheid van hoge drempels en de aanwezigheid van juiste hellingbanen en geleidelijnen zijn daarbij van belang.
- Bruikbaarheid: Kiezers kunnen de stemfaciliteiten in het stemlokaal gebruiken. Voldoende ruimte voor (het draaien van) een rolstoel of scootmobiel, de aanwezigheid van een leesloep en een juiste hoogte van stembussen en stemtafels zijn daarbij van belang.

De definitie van toegankelijkheid die bij het opstellen van deze criteria is gebruikt, wordt gezien als de meest bruikbare voor dit onderzoek: ‘Integrale toegankelijkheid is de eigenschap van gemaakte voorzieningen (buitenruimten, producten, evenementen, gebouwen en woningen), die maakt dat mensen alle ruimten in die voorzieningen zo zelfstandig en gelijkwaardig mogelijk kunnen bereiken en betreden en alle functies in die voorzieningen zo zelfstandig en gelijkwaardig mogelijk kunnen gebruiken.”⁶

Gemeentelijke kaders

De gemeente Rotterdam streeft naar een toegankelijke stad voor iedereen. Dat geldt ook voor de toegankelijkheid van het stemlokaal. In de thema stadskrant 2025 is te lezen dat de gemeente tijdens de Tweede Kamer verkiezingen van 2025 ruim 350 stemlokalen had en dat alle stembureaus toegankelijk waren voor rolstoel en rollator behalve de locaties “stadhuis, gymzaal Marnixstraat, Erasmus University College en de Willibrordschool.”⁷ De gemeente nam in 2025 verschillende initiatieven om toegankelijkheid en de informatievoorziening te bevorderen. Voorbeelden hiervan zijn: stemmallen met audio-ondersteuning op drie locaties en een locatie voor blinden en slechtzienden waar stembureauleden konden communiceren in gebarentaal.⁸

⁶ Rijksoverheid, Website Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus, p. 26. Geraadpleegd op

23 december 2025 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/09/30/criteria-integrale-toegankelijkheid-stembureaus>.

⁷ Gemeente Rotterdam, “Woensdag 29 oktober, Verkiezingen Tweede Kamer”, Thema stadskrant 2025.

⁸ Gemeente Rotterdam, “Woensdag 29 oktober, Verkiezingen Tweede Kamer”, Thema stadskrant 2025.

2 Onderzoeksvragen en afbakening

2-1 Onderzoeksvragen en normen

De hoofdvraag luidt:

In hoeverre voldoet de gemeente Rotterdam aan de wettelijke verplichting van toegankelijke stemlokalen voor mensen met een lichamelijke beperking tijdens de verkiezingen op 18 maart 2026?

De hoofdvraag wordt beantwoord door middel van drie deelvragen:

Tabel 2-1: Deelvragen en normen

Deelvraag	Norm(en)
1 Zijn de stemlokalen in Rotterdam toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?	De stemlokalen voldoen aan de Criteria Toegankelijkheid Stembureaus (2020)
2 Is de informatievoorziening van de gemeente Rotterdam over de toegankelijkheid van stemlokalen aan mensen met een lichamelijke beperking voldoende?	- De gemeente deelt informatie over het verkiezingsproces tijdig - De communicatiekanalen zijn afgestemd op de doelgroep - De informatie is begrijpelijk - De informatie is toegankelijk
3 Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een (lichamelijke) beperking wordt voldaan?	Het college informeert de raad over het wel of niet voldoen aan de wettelijke verplichting

2-2 Toetsingscriteria

We zullen de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (2020) van de Rijksoverheid als uitgangspunt gebruiken in het onderzoek. Het document bevat een groot aantal voorschriften die in detail zijn uitgewerkt om stemlokalen bereikbaar, betreedbaar en bruikbaar in te richten. We hanteren een checklist aan de hand waarvan we ieder stemlokaal op dezelfde manier op toegankelijkheid zullen toetsen.

2-3 Afbakening van het onderzoek

De rekenkamer houdt in de afbakening van dit onderzoek in ieder geval met de volgende zaken rekening:

- Omdat de wet ten aanzien van 100% toegankelijkheid betrekking heeft op mensen met een lichamelijke beperking, is het onderzoek gericht op stemgerechtigden (18+) met een lichamelijke beperking in de gemeente Rotterdam. Onder het begrip lichamelijke beperking verstaan wij niet alleen beperking van het bewegingsapparaat (bijvoorbeeld gebruikers van rollator of rolstoel) maar bijvoorbeeld ook mensen met een visuele beperking. Voor de toegankelijkheid van de verkiezingen voor mensen met een verstandelijke of psychische beperking en mensen met onvoldoende basisvaardigheden zijn andere aspecten van belang. Deze worden niet onderzocht om het onderzoek compact te houden. Het

inwonerperspectief laten we om die reden in dit onderzoek ook buiten beschouwing.

- Een controle van alle criteria is te tijdrovend en niet haalbaar in het kader van het onderzoek. Ook meting van aspecten waarvoor specifieke technische apparatuur en kennis vereist is, zoals lichtmetingen, blijft buiten beschouwing. We kiezen daarom voor een pragmatische insteek en beperken ons tot een globale en vereenvoudigde checklist van de wettelijke eisen gebaseerd op de checklist die eerder is gebruikt in het Utrechtse rekenkameronderzoek naar de toegankelijkheid van stemlokalen bij de Tweede Kamer verkiezingen op 22 november 2023.⁹

⁹ Rekenkamer Utrecht, *Drempels om te stemmen*, (Utrecht, Rekenkamer Utrecht, 2024),

https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/7.extern/Rekenkamer/20240417_Rekenkamerrapport_Drempels_om_te_stemmen.pdf.

3 Onderzoeksaanpak

3-1 Overzicht onderzoeksmethoden

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zal de rekenkamer in dit onderzoek een combinatie van methoden gebruiken. In tabel 3-1 is een overzicht opgenomen welke onderzoeksmethodes de rekenkamer voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zal gebruiken.

Tabel 3-1: Onderzoeksaanpak per deelvraag

Deelvraag	Methode
1. Zijn alle stemlokalen in Rotterdam toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?	• Schouwen
2. Is de informatievoorziening van de gemeente Rotterdam over de toegankelijkheid van stemlokalen aangepast aan mensen met een lichamelijke beperking?	• Documentstudie • Interviews
3. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een (lichamelijke) beperking wordt voldaan?	• Documentstudie • Interviews

3-2 Methoden toegelicht

Documentstudie

Om zicht te krijgen op de wettelijke taken en in de invulling van de uitvoering van de gemeente zal de rekenkamer een documentstudie uitvoeren. Hiervoor worden relevante documenten zoals (beleids)plannen, uitvoeringsplannen, monitoringsinformatie, wettelijke kaders, collegestukken en brieven aan de raad verzameld en bestudeerd. De rekenkamer analyseert de verzamelde informatie. Hiermee moet inzicht ontstaan wat de gemeente doet om stemlokalen toegankelijk te maken en hoe zij hierover communiceert met burgers en de raad.

Schouwen

Op de verkiezingsdag woensdag 18 maart 2026 gaat de rekenkamer langs een aanzienlijk aantal stemlokalen om ter plekke aan de hand van de checklist te beoordelen in hoeverre het stemlokaal voldoet aan de gestelde eisen. De selectie van de stemlokalen gebeurt via een steekproef op basis van onder meer een spreiding door de stad.

Interviews

Naast een documentstudie gaat de rekenkamer interviews uitvoeren om te onderzoeken hoe de voorbereidingen en informatiestromen in de praktijk verlopen en om de ervaringen van de betrokken partijen, zoals de Brede Raad 010 en de gemeente zelf, op te halen. Specifiek wil de rekenkamer spreken met medewerkers die verantwoordelijk zijn en/of betrokken bij de voorbereiding van de verkiezingen, de inrichting van de stemlokalen en de informatievoorziening aan de inwoners.

4 Organisatie en planning

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een onderzoeksteam bestaande uit:

- Jitske Fransens
- Sjors Stuurman
- Yiman Fung (projectleider)

Op de verkiezingsdag zal nagenoeg de gehele staf van de rekenkamer meewerken aan het schouwen.

Planning

De voorbereiding van het onderzoek start in januari 2026. De bevindingen uit het onderzoek worden in een concept nota van bevindingen vastgelegd. De rekenkamer stelt de gemeente in de gelegenheid op deze bevindingen te reageren door het concept voor ambtelijk wederhoor aan de bieden. Na verwerking van de ambtelijke reacties stelt de rekenkamer een bestuurlijke nota op. Daarin presenteert de rekenkamer de conclusies en aanbevelingen die volgen uit het onderzoek. De bestuurlijke nota zal voor wederhoor aan het college van B en W worden voorgelegd. De reactie van het college van B en W wordt samen met het nawoord van de rekenkamer in het definitieve rapport opgenomen. Dit zal naar verwachting voor de zomer van 2026 aan de raad worden aangeboden.

Privacy

In dit onderzoek zal de rekenkamer verschillende functionarissen van de gemeente Rotterdam interviewen. De persoonsgegevens die in dat kader worden verwerkt, worden zoveel mogelijk beperkt, maar betreffen in elk geval naam, functie en (zakelijke) contactgegevens. Deze gegevens zullen conform de AVG en het daarop gebaseerde privacybeleid van de rekenkamer worden verwerkt (www.rekenkamer.rotterdam.nl). De rekenkamer zal geen bijzondere persoonsgegevens verwerken.